

Latgaliešu rakstu valodas iespējas Latvijas izglītības un valodas politikā

Ilga Šuplinska

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija/
Izglītības un zinātnes ministrija

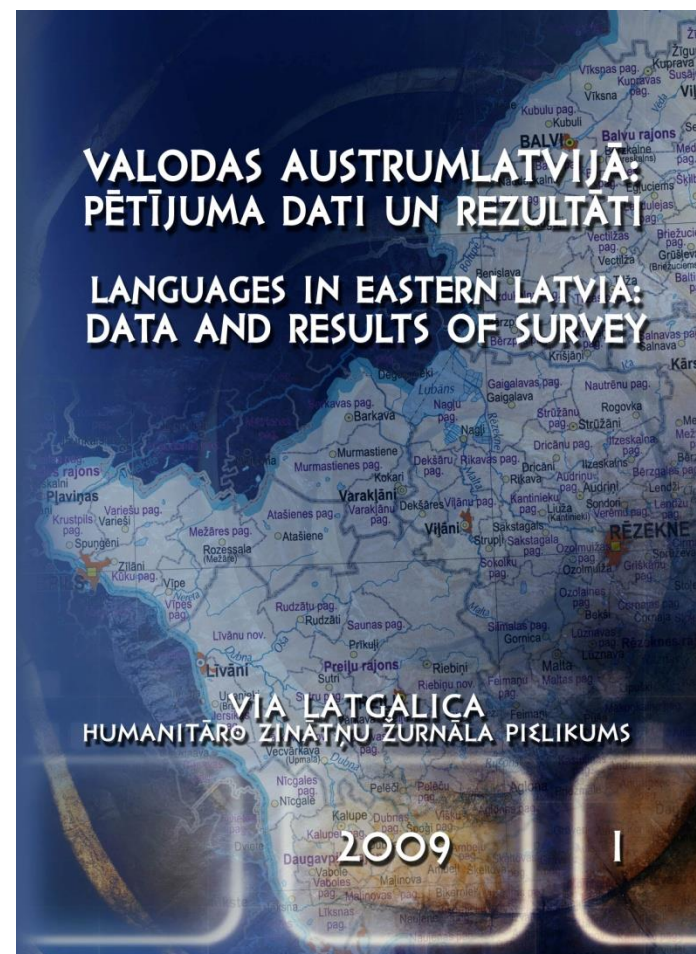

LATGOLYS DĪNA

- Ieskats pētījuma “Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti” (2009) statistikā
- Kritēriji valodas saglabāšanas analīzei (pēc Holmes, 2008)
- Attieksmes kritērijs
- Izglītības kritērijs
- Politiskais kritērijs

Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti

- Starptautiskas darba grupas (Itālija, Igaunija, Latvija) 4 gadu pētījumu rezultāts
- **Plašākais** pēc iegūtajiem datiem: 9076 respondenti, 145 intervētāji, 12 pētnieki; **pirmais**, kurā sociāl-, ģeo-, etnolingvistiskā aspektā tiek skatīta arī LTG; nozīmīgākais, jo ļauj uz datu pamata rosināt diskusijas par Valsts valodas likuma 3. panta 4.daļas darbības pārskatīšanu

Oficiālā statistika un pašidentifikācija

TAUTĪBA	SKAITS (2009)	%
latvieši	151 031	44
krievi	134 811	39,2
baltkrievi	18 566	5,4
ukraiņi	4880	1,4
poļi	24 371	7,1
cita	9987	2,9
STATISTIKA	343 646	100

TAUTĪBA	SKAITS	%
latvieši	3694	40,7
latgalieši	2450	27,0
krievi	2351	25,9
baltkrievi	318	3,5
poļi	136	1,5
cita	127	1,4
PROJEKTS	9076	100

Etniskais sastāvs Latvijā un Latgalē

Tautība	Latvija (1935)	Latgale (1935)	Latvija (1989)	Latgale (1989)	Latvija (2007)	Latgale (2007)	Latvija (2018)	Latgale (2018)
latvieši	77,0	61,3	52,0	39,4	59,0	43,9	62,2	45,9
krievi	9,0	27,1	34,0	43,4	28,3	39,6	25,2	36,7
baltkrievi	1,4	2,4	4,5	6,5	3,7	5,6	3,2	5,1
ukraiņi	0,1	-	3,5	1,9	2,5	1,4	1,3	2,2
poļi	2,6	3,5	2,3	6,5	2,4	7,1	2,1	6,5
lietuvieši	1,2	0,2	1,3	0,7	1,4	0,6	1,2	0,5
ebreji	4,9	4,9	0,4	0,4	-	-	-	-
vācieši	3,3	0,2	-	-	-	-	0,1	0,1
cita	0,6	0,2	1,7	0,9	2,7	1,8	3,4	3,5

* Dažādu avotu apkopojums, pamatā Centrālās statistikas biroja dati

26.04.2019., Latgales kongresa dienas
seminārs

Vai jūs zināt latviešu, krievu, latgaliešu valodu

VALODA	JĀ	NĒ
latviešu	96,6	3,4
krievu	98,3	1,7
latgaliešu	69,5	30,5

Vai esat izsmiets, jutis sarunu
biedra naidīgumu tāpēc, ka
lietojat

VALODA	BIEŽI	DAŽREIZ	NEKAD	NEZINU
latviešu	3,3	27,1	67,0	2,6
krievu	2,3	20,8	74,5	2,4
latgaliešu	3,3	20,2	49,4	27,1

Kā Jūs domājat, kādai jābūt
latgaliešu valodas lomai skolā?

MĀCĪB U VALODA	OBLIG ĀTAIS PR.	IZVĒLE S PR.	NEKĀ DAI
8,3	10,5	58,2	23,0

Kā Jūs uzskatāt, vai latgaliešu
valodu varētu lietot vietējās pilsētas
/ pagasta pārvaldes iestādēs?

JĀ	NĒ	NEZINU
35,0	33,9	31,1

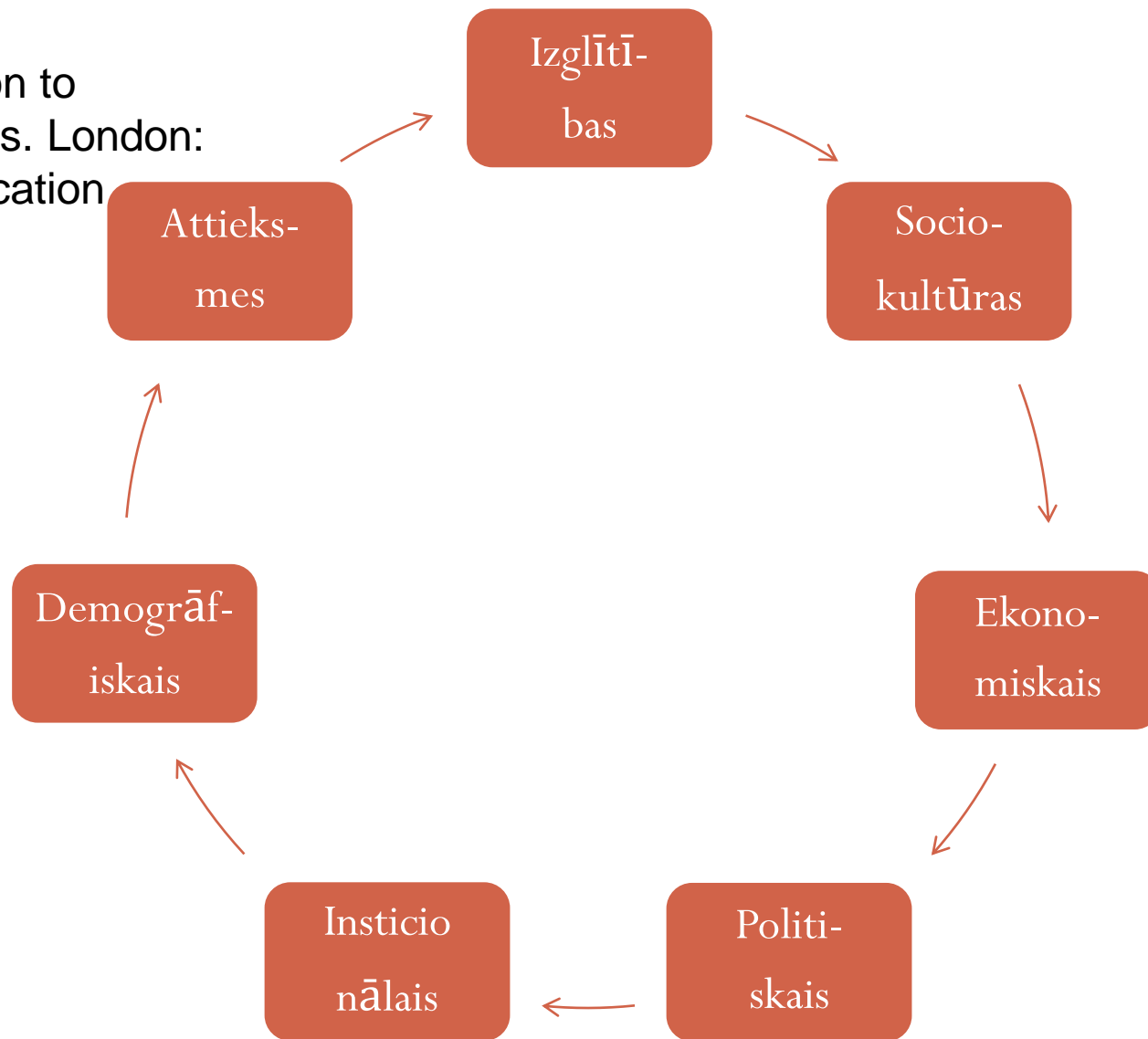
Valodu loma nākotnē

VALODA	AKTUĀLĀK A NEKĀ ŠOBRĪD	TĀDA PATI	MAZĀK AKTUĀLA	NEZINU
latviešu	36,9	43,8	3,2	16,1
latgaliešu	14,2	35,8	14,4	35,6
krievu	10,6	53,9	13,5	21,9

Valodas saglabāšanas kritēriji

J. Holmes.

An Introduction to
Sociolinguistics. London:
Pearson Education
Limited, 2008.

Attieksmes kritērijs

LTG ārpus Latvijas:

- *The Latgalian language in education in Latvia*. The Fryske Akademy, the Province of Fryslân and the municipality of Leeuwarden, Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2009. p. 64. ISSN: 1570 – 1239;
https://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/latgalian_in_latvia.pdf
- Individuālās valodas kods latgaliešu valodai – LTG (starptautiskā standarta ISO639–3 uzturēšanas atbildīgā institūcija “SIL International”, ASV, 18.01.2010.)

Attieksmes kritērijs

- Pētījumi:

- *Языки мира: Балтийские языки*/ РАН. Ред. колл.: В.Н.Топоров, М.В.Завьялова, А.А.Кибрики др. – М.: Academia, 2006.
- Hogan–Brun G., Ozolins U., Ramonienė M., Rannut M. *Languages Politics and Practices in the Baltic States*. Tallinn, 2009.
- Nau Nicole. *A short grammar of Latgalian*. 2011.
https://www.academia.edu/7135481/A_short_grammar_of_Latgalian

Par latgaliešu rakstu valodas statusu

- Latvijā divas rakstu tradīcijas turpina pastāvēt līdz mūsdienām. (23)
- Latvijā latgaliešu valodai (1918–1934), ko plaši runā valsts dienvidaustrumos, likumdošanā tika noteikts līdzvērtīgs statuss latviešu valodai un tās lietošana visos oficiālajos dokumentos. (33)
- Valodas likums nodrošina “latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību” (3. panta 4. daļa), tas ir formulējums, kas var būt apgrūtināošs, tāpēc ka tā uzsvars ir uz *rakstu* (t. i., literāro) valodu un pieminēšana, ka tā ir ‘vēsturiskais paveids’, pievērš vairāk uzmanības tās pagātnes nekā tās tagadnes kā dzīvas un runātās valodas statusam.

Hogan-Brun, Gabrielle, Ozolins, Uldis, Ramonienė, Meilutė, Rannut, Mart. (2009) *Languages Politics and Practices in the Baltic States*. Tallinn.

26.04.2019., Latgales kongresa dienas
seminārs

- Patiešām latgaliešu valoda ir cīnījusies, lai tai būtu īstenots pat šis ierobežotais likumiskais nodrošinājums, atvēlēts neliels mācību plāns vai cits atbalsts latgaliešu skolām, bet **nekāda oficiāla nodrošinājuma** latgaliešu valodai, lai tā kļūtu atzīta kā viena no Eiropas reģionālajām valodām, nav. (103)
- **Valodas politikas daudzu aspektu atklātā politizācija** ir nozīmējusi to, ka ir bijusi nepietiekama uzmanība tam, ko var uzskatīt par valodas plānošanas “normālu zinātņi” – jo sevišķi korpusa plānošanā un terminoloģijā – bet arī vēsturiskās filoloģiskās uzmanības veltīšanā tādiem jautājumiem kā dialekti un varianti. Lai gan dialektu jautājumi Igaunijā un Latvijā noteikti pieder neskaidrības kategorijai, var paredzēt, ka lielāka uzmanība tiks izrādīta veru (dienvidigauņu) Igaunijā un latgaliešu Latvijā konkrētajiem jautājumiem, neskatoties uz resursu nepietiekamību. (149)

*Hogan-Brun, Gabrielle, Ozolins, Uldis, Ramonienē, Meilutē, Rannut, Mart. (2009) **Languages Politics and Practices in the Baltic States**. Tallinn.*

Attieksmes kritērijs

- Latgalistikas attīstība un attieksmes maiņa skatāma šādās publikācijās:
- Marten H. F., Lazdina S. Latgalian in Latvia: How a minority language community gains voice during societal negotiations about the status of two major languages. In: Pütz M.; Mundt N. (eds.). *Vanishing Languages in Context: Ideological, attitudinal and social identity perspectives*. Frankfurt: Peter Lang, 2016. Pp. 195–222.
- Pošeiko S. Latgaliešu rakstu valodas attīstība. Grām.: *Valodas situācija Latvijā 2010–2015*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2016. 173.–195. lpp.
- Šuplinska, Ilga (2018). Puorskots par latgalistikys konferencecm (2008 – 2017). *Via Latgalica* 10. 146.–151. lpp. Turpat (152.–199. lpp.)
- Šuplinska, Ilga, Leikuma, Lidija (2018). Būtiskākie rezultāti un izaicinājumi latgalistikā (2008–2017). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 1, 72. sēj. 41.–53. lpp.

Izglītības kritērijs

- Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures olimpiāde (rīko LVLKSA sadarbībā ar RTA un LU) 19. gadu
- LTG kā izvēles priekšmets skolās vai kā novadmācības sastāvdaļa
- Skolotāju tālākizglītības kursi «Vosoruošona»
- RTA programma «Filoloģija» (1997–2017), atsevišķi kursi latgalistikā (t. sk. metodikā) ir saglabāti programmā «Latviešu valodas kā dzimtās valodas un kā svešvalodas skolotājs»

Politiskais kritērijs

- Kustība «Ar Latgolu», apvienojot vairāku latgaliešu nevalstisko organizāciju līderus (2017. gada kongresa rezolūcijas izstrāde, Latgales kongresa dienas svinību organizēšana)
- 2017. gada 5.–6. maija pasaules latgaliešu saieta rezolūcija, izveidota SaRIK (Saieta rezolūcijas izpildes komiteja)
- 13. Saeimas vēlēšanas: divu partiju programmās – NA, JKP bija ieraksts par LTG attīstību un stiprināšanu, LRA bija vispārīgāks ieraksts– *Latvijas kultūrvēsturisko novadu identitātes stiprināšana*
- A. K. Kariņa valdības deklarācijas un rīcības plāna veidošanā panākta piecu politisko spēku atbalsts un izglītības programmā ir divi ieraksti:
 - *Sekmēsim un pakāpeniski ieviesīsim latgaliešu rakstu valodas apguvi Latgales reģionā.*
 - *Stiprināsim novadmācību vispārējās izglītības iestādēs.*

2019. gada 27. aprēlis
Latvejis Nacionaluo bibliotēkā, Mūkusalys īlā 3

12.00 Latvejis valsts himna Reigā i Latgolā

12.00 Bārnu i pusauga bārnu pasuokumi (7. stuovs)

- Bārnu rokgrupa "Žvūrgzdyni"
- Ontona Slišana bārnu dzejis gruomotys "Vuss apleik maņ munā volūdā skaņ" prezentaceja
- Vokaluo grupa "Skonai"
- Puorsokys "Kačeiša patmalis" interaktiva skaiteišona
- Animacejis filmys "Vinnejs Pūks Viļānūs" – demonstriešona

13.00 Bārnu i pusauga bārnu pasuokumi (6. stuovs)

- Inetys Atpilis-Juganis gruomotys "Lobuo i nalobuo" atvieršona
- Gruomotys "Mozais priņcs" skaiteišona
- Danči ar folklorys kūpu "Upite" (1. stuovs)

13.30 Annys Rancānis gruomotys "Prīca i klusiešona" prezentaceja (5. stuovs)

14.00 Gruomotys "Maltas pagasts pētījums un atmiņās" (autori: S. Pigožne, S. Svikša, A. Dzeņš) prezentaceja (4. stuovs)

- Dokumentālūs filmu – "Latgolys kongress" i "Latgališi Pīterpilī" – demonstriešona ar Arni Slobožaninu (4. stuovs)

15.00 "Latgališu (Latgolys) karūga" stends i diskuseja ar Annu Rancāni i Māri Rumaku (3. stuovs)

- J. Cybulška "Patiseiba ir myusu" gruomotys atvieršona (3. stuovs)
- Latgališu periodikys ekspoziceja (3. stuovs)

15.30 Annys Rancānis gruomotys par Terēzi Broku "Aiz ezera balti bērzi..." prezentaceja. Latgolys kūru koncerts – "Ezerzeme", "Latgale" i "Rūta" (2. stuovs)

16.30 Annelis Slišanās gruomotys "100 deči Latvijai" prezentaceja i deču izstuode (M. stuovs)

17.00 Danči ar folkloras kūpu "Upite" (1. stuovs)

17.30 Juoņs Skuteļs NAMEIZ (1. stuovs)

18.00 Grupys "Sovvaļņiks" koncerts (1. stuovs)

Vysys dīnys garumā:

- Izgleitojūšūs datorspieļu – "Nūej tī, nazyn kur, atnes tū, nazyn kū" i "Īsapazeisim" – speliēšona (M. stuovs)
- Latgališu lobumu tierdzenš (1. stuovs)

Pasuokumu voda Kristaps Rasims
i grupa "Žvūrgzdyni"

Īeja bez moksys

